

Okoliščine izbruha 1. svetovne vojne

- Svet bil razdeljen na 2 bloka/tabora:
 - + TROZVEZA (nastaja postopoma; 1879-1883): Nem(1871)+Avstro-Ogrska+It(1870)
 - + ANTANTA (1894,1904,1907): Fr+Ang+Ru
- Imperialistična nasprotja med velesilami:
 - + Imperializem=nadvlada ene sile izven njenega ozemlja
 - + Stare: Fr,Ang,Ru; branijo svoje pred novimi velesilami(Nem,A-O, It) ? 1 od vzrokov za izbruh 1.sv.v
 - + Zahteve po kolonijah?Če pa hočejo surovine za tovarne+trgovine ? pocen delovna sila, širjenje tržišča, civilizacija »južakov«, širjenje krščanske vere
- Hiter razvoj tehnologije v obdobju 2.znan-tehnološke rev. (sred 2/2 19.st) -> načrtno, Nem; Ang v rahlm zatonu
- Porast nacionalizma/šovinizma ? na podlagi Darwina (le najmočnejši prežvi)
- Razmere na Slovenskem:
 - + Razdelitev:
 - * 1.Avstrija (Celovec, Koroška, Kranjska, Goriška, Štajerska-Gradec)
 - * 2.Ogrska (Prekmurje)
 - * 3.Italija (Istra-Pazin)? Beneški Slovenci(1866 vojna?It zmaga)
 - * + A-O (1867); gl mesto Dunaj, Habsbur., Franc Jožef I.
 - + popis preb.; 1,250000 Slovencev(priznani kot narod), vse skupi 50 mil
 - + problemi:
 - * hočejo Združeno Slovenijo pod Avstrijo, Prekorodovci pa so za Jugoslavijo
 - * jezik: germanizacija:/ na uradih,šolah; Koroška, Štajr., Kočevje na Kranskem – tm živijo Nemci
 - * problem kmetov: konkurenca,naravn. Katastrofe, davki,..
 - * emigracija: izseljujejo se v Ameriko (kmetje)

1. Svetovna vojna

- vojni cilji: (dele Turčije hočejo itak vsi)
 - + Nem: osvojiti V Evrope, življ. Prostor
 - + Ang: ohranitev imperija
 - + Fr: poleg kolonij hoče nazaj Azacijo in Loreno, ki jih je Nem 50 let nazaj uzela
 - + A-O: hoče Z Rusijo, poraziti Srbijo, ker upravičeno meni, da hoče Srbija potegniti Hrvate vn iz A-O
 - + It: kolonije, hoče V Jadran(Slo + Dalmacija)
 - + Ru: ohran. Imp.(vsa centralna Azija), hočejo Galicijo (V Avstriji)
- Povod:
 - + Sarajevski atentat 28.6.1914 na a-o prestolonaslednika Franca Ferdinanda. A-O, da bi prestrašila Srbe, izvaja manevre, zato pride dol na parado ta Franc in ga ubijejo. Krivci = Mlada Bosna (Gavrilo Princip ga je ubiu s samokresom)
 - + Nem pritisne na A-O, da pošlje Srbiji zlo strog ultimatum, v kateri zahteva, da Srbija kaznuje krivce za uboj in omogoči, d A-O policija stopi na tla Srbije in ugotovi katera skupina srbskih oficirjev je izročila orožje članom Mlade Bosne
 - + Srbija se je posvetovala z zaveznicami(Ang, Ru), obe svetujeta previdnost.
 - + 28.7.1914 A-O napove vojno Srbiji ? Ru izvede mobilizacijo ? Nem napove vojno Ru ? vsi si napovejo vojno
- Načrt (nemški):
 - + nastal na zač 20.st
 - + sestavil: general von Schlieffen ? »Bliskovito poraziti Fr, še preden Ru izvede 40 dnevno mobilizacijo«
 - + izvedba načrta: 3 bojišča 1914: Z,V,Balkansko

Bojišče/fronta država Leto

Zahodno (naj krvava) Francija napade Nem 1914-18
 Vzhodna Ru: Nem+A-O 1914-17
 Balkanska A-O: Srbiji 1914-16
 Solunska Srb.+Ang,Fr,Ru: A-O,Bolg. 1917-18
 Na morju Antanta: Nem podmornice 1914-18
 Kavkaz Ru:Turčiji 1914-18
 Soška It: A-O 1915-17/18
 Dardanele Antatna: Turčiji 1915-16
 Mezopotamija (rab) Ang: Turčiji 1915-18

- Način vojskovanja: pojavi se Pozicijska vojna (da so v rovih, nič tankov, nič letal), Bojni plin 1915 na Z fronti (oslabi živč. Sist.) = Iperit, mitraljez, el. mine

- Vojni dogodki 1914:

+ Z fronta na Marni: umiri se

+ V fronta: Rusi izvedli ofenzivo in na Mazurskih jezerih (Poljska) uspeli, da so Nem pripeljali del vojske s Fr.

+ Balkan: Avstrija poskuša osvojiti Srbijo, v Cer, Kolubari Srbi odbili njihove napade

+ Kavkaz: uspeh Ru proti Turkom, so jih pritisnili proti J

+ Morje: Nem podmornice uspešno potapljuje civilne antantne ladje

- 1915

+ prve uporabe plina (na Z): Nemci, Yper

+ V: na S delu so Nem prodirali proti Ru, na J delu pa Avstrija proti Ru, Ru uspešni

+ Soška: aprila pridobi Antanta Italijo na svojo stran (z ozemljem)? Rondonski pakt ? maja gre It v vojno? 23.5.1915 It proti A-O na 3 fronte (Tirolska, Koroška, Soča – gorski teren = zelo težek), A-O pa poslala na fronto Jugoslovane, general Borojević; It vojsko pa vodi gen. Luigi Cadorna; A-O izvedla veliko ofenzivo

+ Dardanele (J od Carograda): Antanta se izkrca tam, da bi prebili Turško blokado in bi Antantino ladjevje zaplulo v Rusijo. Tu ni blo uspeha, ker Nem pomagajo turkom. Turčija izkoristi te boje in izvede prvi genocid Turkov med Armenci.

+ Bolgarija pride v vojno oktobra, na strani centralnih sil. Zakaj? Ponudl so ji Makedonijo (dala bi jo Srbija), kar pa ni uspel? konc Balkanske fronte? združene so Nem, AO, Bolgarske čete, ki so porazile Srbijo.

- 1916

+ leto najhujših bojev 1.sv.v

+ najhuj je blo na Z fronti: Nem že feb začeli ofenzivo Verdun, traja do avgusta s presledki. Nem: Fr ? Angleži potem, da bi razbremenili Fr, na reku Som začeli svojo ofenzivo proti Nem. Konča se z minimalnim Nem odsekom, 800 000 mrtvih, 20 000 angleških vojakov padlo.

+ V: Rusi poleti napadli AO (na J) general Brusilov jih je uspešno vodil. Romunija na strani antante: zelo hitro poražena

+ Morje: naj pomorska bitka, na S Danske, Nem poskušali izpluti na morje in zadati udarec Angležem, zmaga Ang, čeprav so izgubili več ladij ? Nem od takrat sam še s podmornicami

- 1917: brezup

+ V: v Ru izbruhne Februarska revolucija v Petrogradu (padlo 3 mil vojakov, lakota)

+ Prizadeta območja: najmanj Ru, veliko vojnih ujetnikov, v Ru vladajo Romanovi (Nikolaj II, vsi se pritožujejo čez njega), menih Rasputin pa se je zelo razšopiril tm na dvoru, prišel tja, da bi zdravil cesarjevega sina ? upor februarja Demonstracije, knez Jusupov jih vodi? posledica: car je moral odstopiti ? Rusija postane Republika, nova vlada pa nadaljuje vojno

* Aprila se vrne v Rusijo U.I.Lenin = voditelj Ruske delavske stranke Boljševiki (živel je v Švici) in dam pripravljaj vse za prevzem oblasti.

* 25.10 (7.11) = Oktobrska rev. – oblast hotela zapreti tiskarno časopisa boljševikov »Pravda« ? spopad ? upor boljševikov? delavci in boljševiki zasedli zimski dvorec, kjer je bil sedež februarske meščanske vlade? zmaga boljševikov? Socialistična rev.

- + Odlok o miru: poziva vse narode, da končajo krivično vojno
- + Dekret o Sovjetih: oblast so Rusi prevzeli (sovjeti ? bili novi delavsko kmečki organi oblasti, ki nadomestijo staro oblast)
- + Odlok o zemlji: ta pripada kmetom
- 1918
- + Socialistična republika: šok za antanto, Ru skleni mir s centralnimi silami ? 1.3.1918 v mestu Litousk, po tem miru je Ru izgubila ogromna ozemlja (Poljsko, Moldavijo,...), podpiše pa zato, ker hoče nova oblast zgladiti zunanje spore.
- + Marca vstopi v vojno ZDA, da dobi nazaj kredite od Ang, Fr, Srb,.. torj Nem ne sme zmagati
- + Soška fronta: združeni Nem in AO naredili veliko ofenzivo (12.bitka) oktobra, v veliki tajnosti pripravili načrt za napad, tam spustili plin nad It. vojake. Čudež pri Kobaridu: ker so tam prekoračili frontno črto in so se It. kr umaknili, na reku Piave pa se je bitka ustavila.
- + Vsi mislijo, da bojo Nemci zmagal, ampak...? 1918 antantne vojske začnejo ofenzivo na Z fronti, maršal Foch vodi, potiskajo Nemce na V ? nemška vojska se razsuje
- + Balkan: začetek antantne ofenzive: Bolgarija se vda septembra, oktobra je okupirana Tučija (poleg Ru jo napade tudi Ang)
- + Italjanska prevara: kao bitka Viitorio Veneto, kao AO poražena in 3.11 je pa res kr podpisala kapitulacijo, zato ostane sam še Nemčija ? 11.11.1918 Nemčija kapitulira ? Konec vojne
- Vojna izven Evrope:
- + Mezopotamija (Azija): Ang proti Turkom (Turki zmagajo)
- + Afrika: Ang kolonije + Fr zasedli Nem kolonije
- + Pacifik: Japonci zasedejo Nemce

Vojna kot zgodovinska prelomnica

- Posledice: veliko mrtvih (20 mil padlih vojakov in civilistov, največ v Ru), zima 1918-19 ? Španska gripa, pobere še 20 mil ljudi
- Spremembe:
- + Ni več AO, Nem cesarstva, Osmanskega carstva
- + Novonastale države: Finska, Baltske (Litva, Latvija, Estonija), Poljska, Češko-Slovaška R., Avstrija, Madžarska, Kraljevina Jugoslavija
- + 1922 nastane Irska
- + Bolgarija se zmanjša
- + Italija pridobi ozemlje, tako tudi Belgija, Romunija
- + Zmanjša se moč Anglije, poveča se vpliv ZDA, čeprav ta še ne posega v Evropske zadeve.
- + Sovjetska z. je izolirana, ima socializem, ki ga drugi niso priznavali.

Slovenci med 1. svetovno vojno 1914-18

- 1914:
- + 3 stranke, ki so podprle vojno (zarad Avstrije), vsi so menili, da bo kratka
- + časopis: ščuvalo proti Srbom »Srbe na vrbe« so kao nekje napisal
- + oblast je klub temu gor pozaprila nekatere zunanje politike za katere so sumili, da so pristaši Jugoslovanske ideje. Del politikov pa je pobegnil v London, Rim.
- Nemški nacionalisti vojno izkoristili za obračun s Slovani :S
- Ob izbruhu vojne je zamrlo delo parlamenta (na Dunaju) enako tudi deželnih zborov (Gradec)
- 1916 umre cesar Franc jožef (vladal od 1848) ? novi cesar eden od nečakov je Karl I (1916-18) ?
- 1917 se obnovi delo parlamenta in pos. Narodi (Čehi, Slo, Pol) so predstavili svoje narodne programe in to smo naredili tudi Slovenci:
- + 30.5.1917 Jugoslovanski klub (sestavljajo ga poslanci JU narodov v Avstriji) – predstavili so Majsko deklaracijo, v kateri zahtevajo združitev vseh JU narodov v AO v skupno in demokratično državo pod dinastijo Habzburžanov
- + to deklaracijo so ljudje (Slovenci) množično podprli in jo podpisovali, še posebej, ko jo je podprl Lj škof Anton B.Jegič (150000/1mil podpisov)

- + sestavu jo je Anton Korošec
- 24 let = meja polnoletnosti
- oblast je konec leta 1917 JU klub (gibanje) prepovedala, ker jih je bilo preveč – Nem so bili odločno proti
 - avgust 1917:Krfška deklaracija - na Krfu podpisan sporazum med Srbsko vlado in JU odborom (ki ga sestavljajo naši politiki emigranti, predsednik je Ande Trumbil, pomembne slo je B. Vošnjak), po katerem naj bi se združili vsi JU narodi v eno državo pod din Krađorđevičev
 - nastale države Slo, Hr, Srb: poleti 1918 postalo jasno, da bo AO razpadla (upori v vojski), slo politiki se pripravljajo na velike spremembe ? 16.8.1918 = nastal narodni svet za Slo; naloga = da po razpadu AO prevzame oblast
 - 6.10.1918 = Narodno viječje (slo+hr+srb)
 - 16.10.1918 = cesar Karel I izdal poseben proglas svojim narodom, da bo preuredil Avstrijo (pod vplivom ZDA pred. Willson jo poziva, da reši narodno vprašanje) ? Slo to zavrne
 - 28.10 = Češko-Slovaška Rep.
 - 29.10.1918 = Država Slovencev, Hrv in Srb SHS

Svet med vojnama

Versajska ureditev

- mirovna konferenca v Parizu 1919
- 2 cilja: zagotoviti mir, odprava imperialističnih nasprotij med velesilami
- gl. besedo ima antanta (Fr, Ang, It, ZDA)(Ru sploh ni bila povabljena): poraženki niso klicali na konferenco, s pozameznimi državami pa so podpisale mir:
 - + sporazum v Versaillesu jun 1919 z Nem: ta izgubi velika ozemlja v korist Poljske, Fr, Belg, vse kolonije, nemški narod pa naj bi bil sploh kriv za vojno – krivično + Nem je morala izplačati 240 milijard DM vojne odškodnine (sam 10% jo je dala), morala je tudi razpustiti in razorožiti vojsko, lahko je imela le 100000 plačanih mož, za red in mir
 - + pogodba v Saint-Germainu, sep 1919 z Avstrijo: ta izgubi ozemlja, razen Nemškega dela; ne sme se združiti z Nem
 - + pogodba v Trianonu, jun 1920: Madžarska izgubi 3 ozemlja in ohrani le svoj madžarski del
 - + mirovna pogodba z Bolgarijo: ta izgubi izhod na črno morje
 - + 2 mir pogodbi s Turčijo 1920 Seures s sultanovo vlado – ta izgubi vse ozemlje izven Male Azije; n V Male Azije nastaneta Armenija in Kurdistan ? po zmagi radikalcev jih pa ni več ?
 - pogodba v Laussane 1923 s Turčijo ? izmenjava prebivalstva, grki grejo dam, turki pa k sebi dol dam.
- društvo narodov 1919: sedež je v Ženevi, skrbela naj bi za mir na svetu, imelo je skupščino, svet, sekretariat, številne odbore, sodišče; vendar, ker je bilo društvo, ni odigralo svoje vloge in posam. Članice so izstopile, ker so menile, da jih to društvo omejuje v svoji politiki. Vzroki za slabosti društva: nemoč (zda niso bile članice), brez svoje vojske, brez financ. Posebno pozornost naj bi posvetili narodnim manjšinam – za to se je zavzemal predsednik ČS Tomaž Masarich, vendar v praksi niso veliko naredili.

Vojne po vojni

- 1920-21 Sovjetsko-Poljska vojna ? šlo se je za to, da antanta podpira zahteve Poljske, ker bi s tem pridobila več ozemelj na V (v današnji Belorusiji, Ukrajini), ker so Poljaki menili, da jim pripada to ozemlje na podlagi zgo prava. V vojni je imela Poljska sprva uspehe in osvojila Kijev, vojna pa se je potem povračala v korist eni in drugi strani. Na koncu je Poljska pridobila Z Belorusijo in Z Ukrajino, kar ni bila do 1939 pravična meja.
- Grško-Turška vojna 1920-22, ki je potekala zaradi ozemlja M. Azije (tam so Grki že 200 let): T je hotela združiti svoje ozemlje, da bi bila vsa M Azija pod njeno oblastjo. Vojna se je končala z zmago T in je ta pridobila m Azijo?z G izvedejo menjavo preb. ?vsi Grki so se preselili v Grč, z izjemo Carigrada (1,5 mil Grkov je šlo), prav tako je blo s Turki (450 000)
- 1922 nastane Irska (brez posebnih bojev)

Nevarnost revolucije

V času 1 svet vojne se je zelo okrepila moč delavcev

- revolucija v Rusiji:

+ vplivala tudi na delavske stranke (social demokrat)

+ že med in po vojni so se razcepile? vzrok: odnos do revolucionarne taktike delovanja stranke?

tako so nastale:

1. Komunistične partije (levičarji) – zagovarjajo revolucijo oz nasilje, kot obliko boja delavcev

2. Socialistične stranke (center) – včasih se povežejo z enimi, enkrat z drugimi

3. Social-demokrati (desničarji) – za legalni način bojev (stavke, demonstracije)

- revolucija v Nem:

+ praktično ob koncu vojne 1918 pride do teh poskusov, ni pa bilo uspeha revolucionarjev, da bi ti prevzeli oblast

- Madžarska: 1920 pride pod vodstvom komunistov do upora ? proglasili so jo za Republiko Sovjetov ? traja 280 dni, ogromno žrtev in boj

Demokratska država med vojno (Fr, Ang, ZDA, ČSR, Skandinavske)

- Francija

+ zmagovalka v I. s v

+ imela najmočnejšo vojsko v Evropi

+ menila, da ji pripada gl vloga v Evropi

+ ustanovila Malo Antanto, v katero je vključila ČSR, JU, te imajo nalogo, da omejujejo madžarski revanšizem, mala antanta brani Evropo pred vplivi oktobrske revolucije med fr strankami:

* najpomembnejše stranke: Radikalna, socialistična, komunistična/salonski komunisti

+ v 30ih letih se zelo okrepi vpliv levece? 1936 se povežejo v ljudsko fronto in prevzamejo oblast za pol leta

+ to je izzvalo odpor bogate buržuazije ? skrajno desničarska francoska akcija

+ Fr pričakala začetek 2 sv v zelo politično razcepljena (zato hitro izgubi)

- Anglija

+ na vladi se menjavata 2 stranki: Laboristi (delavci) in Konzervativci (meščani)

+ imela večinski volilni sistem

+ 1922 priznali Irski na J delu samostojnost

+ 1926 ustanovili British Commonwealth (Britanska skupnost narodov)

- ZDA:

+ po 1 sv v so se politično zaprle in niso sodelovale v mednarodni politiki

+ ves čas vlada Republikanska stranka ? ker se je vedno zavzemala za ohranitev trdnega in močnega dolarja, ki bi temeljila na zlati podlagi

+ v začetku 20ih so se naenkrat odločili za uvedbo prohibicije (traja 8 let) in to je izzvalo velik poraz mafije

+ 1929 se v Ameriki začela največja gospodarska kriza, ki se je potem razširila po celem svetu

- vzroki za krizo:

+ ameriški farmarji niso mogli prodati pridelkov v Evropo, ker so si evropske države že opomogle po vojni, kmetje pa so se zadolžili pri bankah in niso mogli poravnati dolgov

+ ameriški razvoj po vojni je preveč temeljil na posojilih

+ v tovarnah so proizvedli več blaga kot so ga pa prodali

+ izdali so preveč delnic, ki niso imele pokritja v gotovini? povod za to je bil, da so špekulantji na borzi ugotovili, da veliko delnic nima finančnega pokritja? ljudje hiteli te delnice prodajati ? delnica strahovito padla

- potek krize

+ propad NY borze, ljudje tekli na banke dvigniti denar, vendar jim te niso mogle izplačati denarja ? sledi propad podjetij, izbruh velike brezposelnosti ? Črni petek

- reševanje krize:

- + 1932 so volitve: 2 stranki: republikanci in demokrati (Rosevelt ma novo poslovanje in nov pristop h kapitalizmu)
- + država je prvič posegla v gospodarstvo in ga usmerjala. Posegla je vanj z ugodnimi posojili, minimalnimi obrestmi, kmetom je odkupila pridelke, s tem je bila odpravljena brezposelnost.
- + odprli velika javna dela, banke so se spet odprle ? s tem programom New deal je Rosevelt uspel ? bil je 4× izvoljen, uvedel je 4. stopnjo kapitalizma = državni {1.zgodnji, 2.klasični, 3.monotolni, 4.državni (danes)}

Pojav fašizma

- v številnih evropskih državah so se po 1 sv v pojavljala ta gibanja
- vzroki za pojav: nezadovoljstvo s 1 sv v, nacionalistične teorije so še vedno živele, strah pred komunizmom, nemoč demokracij
- značilnosti fašizma
 - + nasilen prevzem oblasti
 - + ko zavladajo uvedejo totalitarizem (popolna podreditev človeka fašistični ideologiji)
 - + voditelj države misli za vse ljudi in za vse odloča
 - + velik teror, nasilje med prebivalci s posebnimi policijami, vojskami
 - + korporativizem = stanovska ureditev družbe (kot v srednjem veku)- naj bi preprečilo razredni boj
- Italija: pripadalo naj bi jim več zemlje, velika brezposelnost, nezadovoljni delavci, po tovarnah ustanavljali delavske svete, nezadovoljni kmetje, ker so bili najeti, imajo težek položaj, hoteli so se prilastiti plemiško zemljo
 - + to vse so izkoristili podjetniki in veleposestniki ? začeli podpirati desnico.
 - + Benito Mussolini = ustanovil Italjansko fašistično stranko IFS(PFI), bojne skupine (=delavci, ki so napadali politične stranke levice) = Fascio de combattimento
 - + fašisti so ustanavljali škvadre (squadre), ki so fizično napadale politične nasprotnike
 - + v zmedeni situaciji je okt 1920 Italijanski kralj poklical Mussolinija, da je postal predsednik vlade. Ko je prišel na oblast je ukinil politične stranke, lahko je delovala le fašistična, ukinil je sindikate (=strokovne zveze delavcev), komporacije (preprečujejo razredne boje)
 - + Charta di lavoro = delavska listina
 - + žitna bitka ? namakanje pustih pridelkov ? bitka bila uspešna
 - + za delavca je Mussolini uvedel »dopolavoro« = ustvarjalni počitek po delu
 - + prvi šolski vrtci
 - + splošno je bil popularen, hodil je med ljudi
 - + fašizem prišel v spor s cerkvijo? 1929 je zato Mussolini sklenil s papežem Lateransko pogodbo ? nastane država Vatikan
 - + Italija izplačala Vatikanu velike vsote, ker je papež izgubil premoženje in s tem dobi povračilo
 - + katoliška vera postane uradna
 - + Mussolini je hotel kolonijalni imperij, njegova osvajalna politika:
 - * hoteli svoje kolonije – da kao obnovijo Rimski imperij
 - * v 20ih letih je dobil nadzor/protektorat nad Albanijo
 - * uspelo mu je dobiti Rodos in še 11 drugih otokov v okolici
 - * okt 1935 napadejo Etiopijo
 - * Italijanski kralj se imenuje za cesarja Etiopije
 - * aprila 1935 so uspešno napadli Albanijo

Nacizem v Nemčiji

- položaj po 1 sv v:
 - + Nemčija je Republika
 - + 1919 proglasili ustavo v Weimarju ? Nemčija postane parlamentarna rep.
 - + parlament: spodnji in zgornji dom
 - * zastopanih je bilo veliko strank, najpomembnejše so: Centrum (katoliška), močni liberalci, konzervativci (junkeri jih volijo), dve delavski stranki (social-dem in komunistična partija Nem)

- + veliko nezadovoljstvo, preveč brezposelnih
- + v kloakih se pojavi tudi NSDAP ? Adolf Hitler; ta stranka je gradila na tem, da morajo kaznovati tiste, ki so jih ponižali v vojni ? gl krivci so bili po njihovem judje
- + 1923 je v Münchnu Hitler poskušal izvesti državni udar ? dobi 5 let zapora, tam pridno piše knjigo Mein Kampf? po 9 mesecih ga izpustijo, ker naj bi biu pridn
- + 1930 nastopi državna kriza ? 7 mil brezposelnih, na vsakih volitvah Hitler dobiva vse več poslancev
- + Hitler legalno prevzame oblast 30.1.1933 in postane predsednik republike (Hindenburg ga proglasi za kanclerja)
- + ugotovil, da nima dovolj moči in je že čez 2 meseca dal požgati poslopje parlamenta češ, da so ga zažgali komunisti.
- + uradno deluje samo NSDAP, druge stranke so bile ukinjene
- + začne se totalitarizem (=veliki teror nad ljudmi), pojavi se Gestapo (=tajna državna policija, ki je podrejena stranki), ustanovili so posebne vojske, ki so bile podrejene stranki:
 - * SA = 1. vojska, napada shode delavcev ? 1934 jo je Hitler likvidiral ? Noč črnih nožev
 - * SS = strelski oddelek, moral si biti hladnokrven vojak plemenite krvi, arijske rase, da si pršu notr
- + 1934 Hitler združi 2 funkciji: predsednik rep + kancler = Führer (97%)
- + ni strank, opozicije, demokracije, vse je državno nadzirano
- + gospodarstvo: ...
- + 1936 proglasi rasne zakone (judje in krščani se niso smeli poročati med sabo)
- + nov 1938 je razbil vse judovske trgovine, požgal večino sinagog = kristalna noč
- + feb 1942 sestanek Aichmar (nekje v bunkerju) – sklenejo da je žide treba peljati na Poljsko v koncentracijska taborišča
- + Italija in Jap sta istega mnenja ? okt 1936 Nem+It+Jap sklenejo Protikominternski pakt, ki se bori proti vem demokratom?železni oz jekleni pakt 1940
- + Nem 1935 proglasi splošno vojaško obveznost (Ang in Fr ne ukreneta nič)
- + Rosemberg = postavil shemo ras
- + 1935 Nem vojska vkorakala v demilitarizirano (razoroženo) področje Pourje
- + 1936 Nem dobi Posarje
- + 1938 marca Hitler dosegel Anschluss (prključitev) Avstrije k Nem (kar po pogodbi nebi smel) in izvede plebiscit ? čez 14 dni hoče od ČSR, da mu ta odstopi Sudeti, kjer je živel 3,5 ml Nemcev, ampak jim ne dajo (Ang in Fr spet ne naredita nič) ? 30 sept 1938 je sestanek v Münchnu voditeljev 4 glavnih evropskih držav (Ang, It, Fr, Nem) in podpišejo deklaracijo, da mora ČSR izročiti Sudete Nemčiji (ti sploh niso bili navzoči) in Nem je dobila vse tanke, topove,...

Druge fašistične države

- Španija:

- + državna vojna
- + na S je industrija, na J je kmetijstvo, veleposestniki, monarhija, delavci, stavke, protesti ? uglavnm slabo razvita
- + vzroki: zelo slabo socialno stanje (leglo propadlih idej), razsoljena država – grandi (v lasti imajo zemljo in na njej delajo kmetje, ti pa se hočejo osvoboditi; nezadovoljstvo delavcev s plačami – hoteli so tovarne, mednarodno vprašanje = 2 naroda, ki nista priznana (katalonija in Baskija) zahtevajo avtonomijo(samoupravo)
- + povod za vojno: 1936 spomladi pride do velike politične spremembe na volitvah ? zmagala je zveza strank Ljudska fronta ? najprej bi razdelila zemljo, ustanovila delavske? vse meščanstvo, cerkev in vojska so bili proti, začeli so ustanavljati reforme, kar jim tudi ni bilo všeč? v noči na 17.7 so v 40ih mestih ivedli državni udar in zasedli gl točke po mestih.Gl upor je bil v španskem Maroku, general Francisko Franlio ? gredo nad vlado. Vlada zatre večino uporov, vendar ni mogla preprečiti temu Franlio generalu izkrcati se v Španiji
- + vmešavati se začnejo evropske države? Nem + It sta podprli upornike (Nem pošlje letala, It vojsko), Sovjet.z podprla vlado, Ang + Fr pa sta ostali nevtralni

- + 1937 prišle mednarodne brigade, vendar je bila moč upornikov vedno večja
- + 1939 marca je konec te držav. vojne v Španiji (zadnji boji v Madridu)
- + v Madridu je Franko trdil, da ga čaka skupina pristašev, tam pa je s 4 armadami obkolil mesto (petokolonaž = izdajalec)
- + gl žrtev je bil Garcia Lorca
- + Španija postane fašistična ? Franko postane Candillijo = voditelj.

Razvoj Sovjetske Zveze po oktobrski revoluciji

- državljanska vojna (1918-20/22)
- + zakaj? Ker stari nosilci oblasti niso bili zadovoljni (buržuazija, plemstvo so proti; kmetje pa za)
- + 3 žarišča vojne: ob reki Volgi (Sibirija), jug Rusije (Ukrajina), Pribaltik
- + boljševiki = rdeči
- + belogradisti = beli { oboji imajo grozen teror nad prebivalstvom }
- + 1919 se v to vojno vmeša antanta – 14 držav je poslalo pomoč belim v Rusijo = intervencija (=poseg drugih držav v to vojno)
- + zmaga sprva na strani belih, vendar Trotcki reorganizira vojsko rdečih ? rdeča grmada, poleg poveljnikov so vpeljali politične komisarje, ki nadzorujejo poveljnike ? imeli so neomejeno moč namreč (to jih je spodbudilo, da je šla rdeča armada v boj) 1920 ? zmaga rdečih
- + več 100 000 Rusov je šlo v emigracijo
- razvoj SZ do Leninove smrti:
- + Lenin = organiziral Sovjete, ki nadzorujejo prebivalstvo
- + 1918.21 = SZ imela ekonomski sistem = vojni komunizem ? kmetje so morali oddati vse pridelke brez plačila ? 1920 niso več posejali polj ? lažna lakota ? umre velik ljudi ? 1921-22 ? zato ta vojni komunizem razpade
- + 1921-27 je Lenin proglasil Novo ekonomsko politiko NEP:
 - * spet so dovolili privatno lastništvo
 - * zemljo so začeli deliti kmetom
 - * Ru ekonomsko zelo napredovala
- + kandidata za Leninovo dediščino:
 - * Trotcki – zagovarjal stalno revolucijo in socializem naj bi bil utrjen šele takrat, ko bo uveljavljen po vsem svetu
 - * Stalin – velik vpliv v partiji ? socializem se mora utrditi najprej v eni državi nato pa se bo razširil v druge države ? zmaga in zavlada
- Stalinizem:
 - + gospodarstvo: spet so vse podržavili ? Nacionalizacija = država lahko izvaja načrtno gospodarstvo ? 1929 je prva 5-letka ? industrializacija (+ elektrika, močna vojska)
 - + agrarna reforma = kmetom poberejo zemljo
 - + kulak = bogat kmet
 - + Stalin je imel idejo da morajo kmeta spremeniti v delavca → kulaki so proti
 - + tajna policija, ki preganja politične nasprotnike = NKVD ? te k so proti SZ držijo s Trockijem
 - + označene politične čistke
 - + 1936-39 je vrhunec preganjanja teh »izdajalcev« ? partija je stalno obnavljala članstvo (pobijala je une ka jih ni rabla)
 - + uničena je bila cerkev – zaprli so jih, duhovnike pobil ? Samostan Solovka ? tm so bli pa pod prisilo
 - + 1938 Stalin naredi ogromno čistko v vojski ? podtaknil je maršalu Tuhačevskemu, da ima izdajalce med svojimi in so ga zato prisilili, da »prizna« in pol pobijejo še dost ostalih.
 - + 1941 kot rezultat tega usega gor Nemci napadejo SZ